

METGES, FARMACÈUTICS I CENTRES ASSISTENCIALS A VILASSAR DE MAR ENTRE ELS SEGLES XIX I XX

Alexis Serrano Méndez

Metges

Diversos metges han deixat petja a Vilassar de Mar. En ressenyarem dos que han deixat una petjada palpable a peu de carrer, un Josep Masriera al qual el poble dedicà un carrer i l'altre el Dr. Jaume Casas al qual s'erigí un monòlit de remembrança.

Josep Masriera i Soqué nasqué a Barcelona el 1855 essent fill del doctor en Medicina Josep Masriera Font de Premià de Dalt i de Madrona Soqué Porredon d'Alella. Estudià a la Universitat de Barcelona i l'any 1873 obtingué el títol de doctor en Medicina i Cirurgia per La universitat de Montpeller. S'establí a Vilassar de Mar on s'esposà amb Felipa Guardiola Comas el 1879. El 1880 marxà a Xile i s'establí com a metge a les mines de Carbó de Lota, allà es doctorà en farmàcia l'any 1881. Amb la seva esposa tingué nou fills dels quals, quatre es dedicaren a la medicina. Josep s'establí a Premià de Mar, Felip i Guillem a Vilassar de Mar i Emili a Vilassar de Dalt.

Fundà amb Mn. Carles Bartrina la Beneficència Parroquial de Vilassar de Mar i fou nomenat cavaller de primera classe de l'Orde Militar amb el distintiu blanc de la Reina Regent Maria Cristina. Va rebre diverses condecoracions com ara la Medalla d'argent de que li atorgà el president del Consell de Ministres, Antoni Maura amb motiu del centenari de les Armes del Bruc (1908), també José Canalejas el condecorà amb la medalla d'argent amb motiu del primer centenari del Setge de Girona (1910). Li concediren també la medalla de plata de la Societat Espanyola de Salvament de Nàufrags. Fou jutge de pau de Vilassar de Mar entre 1897 i 1901, alcalde entre 1890 i 1893 i regidor entre 1893 i 1897. Al Cos de Sometents Armats de Catalunya va ocupar diversos càrrecs, primer caporal del districte de Vilassar, després Sotscajoral del Partit Judicial de Mataró i el 1915 fou ascendit a Caporal del Partit.

El 1917 el ple de l'ajuntament acordà que a un carrer obert durant l'alcaldia del Dr. Masriera se li donés el seu nom. Fins aleshores hom coneixia aquell carrer com “Nou de Sant Francisco” perquè unia la Plaça de l'Era amb el Carrer de Sant Francesc.¹

El Doctor Jaume Casas treballà al servei del Casal de Curació durant la part central del segle XX. Per la seva bonhomia i el tracte que donava als pacients aviat fou una persona molt estimada. Per causa del grat record per la seva competència mèdica i la seva humanitat, a la darrereria dels anys setanta la Junta del Casal de Curació tingué a bé d'erigir el monòlit en record i homenatge del metge al bell mig del pati davanter de l'hospital.

El monòlit de granit és d'autor desconegut i duu la inscripció incisa en un rebaix de la part baixa del fust i un medalló de bronze amb l'efígie de l'homenatjat. La inscripció diu “Vilassar de mar – al Doctor – Jaume Casas – 1913 – 1977” El monòlit té una alçada d'uns 2 metres i una amplada d'un metre aproximadament i data de l'any 1978.

Farmacèutics

Com és ben sabut, els apotecaris han estat sempre tot un referent social des del seu naixement a la baixa Edat Mitjana. Els hereus dels apotecaris i dels especiers, els farmacèutics, són el nexa d'unió entre la medicina de consulta i la salut dels ciutadans del carrer. Per prescripció legal havien de comptar amb estudis reconeguts, fet que els conferia un grau intel·lectual destacat en el si de la societat agropecuària i marinera que els envoltava. A Vilassar de Mar el primer apotecari del que es té constància fou Genís Graupera que inaugurà el primer establiment per l'elaboració de les receptes mèdiques al carrer d'en Roig. Genís Graupera va ser un dels protagonistes de la segregació municipal de Vilassar de Mar ja que en les reunions que aplegaven els obrers de l'església de Sant Joan i en les que formaven part les dues comissions de pagesos i matriculats de mar que havien d'aconseguir l'emancipació parroquial i municipal sempre hi figurava el boticari Graupera juntament amb la capellania de Sant Joan. Això succeí a la segona meitat del segle XVIII, però l'apotecaria dels Graupera perviuria en

¹Bas, Damià: *Carrers i Gent de Vilassar de Mar*. Pp. 112-115.

el temps fins ben entrat el segle XIX, ja que el seu fill també anomenat Genís Graupera exercí d'apotecari a la mateixa casa paterna.²

A la primera meitat del segle XIX dos farmacèutics més obriren botiga al nostre poble. Aquests boticaris foren d'una banda Francesc Colom, més conegut com a Senyor Francisco i de l'altra Ramon Coromines conegut com Senyor Ramon. Ambdós apotecaris foren poc o molt coetanis i per les mateixes dates inauguraren llurs farmàcies. El primer, que havia estat dependent del pedit Graupera ho va fer al carrer d'Anselm Clavé, llavors carrer de l'Era, mentre que el segon, provinent de l'Ametlla del Vallès, en un primer moment s'instal·là a Can Nadal, al costat de la torre de guaita, per després ubicar la seva farmàcia definitiva a l'antiga plaça vella, actual plaça de l'Era.

Cap a finals de segle XIX i a cavall dels primers anys dels segle XX, hi hagué tres farmacèutics més a Vilassar de Mar. Aquests apotecaris foren: Celestí Tosquelles que tingué dues farmàcies una al carrer de Sant Roc i l'altra al carrer de Montserrat; Francesc Sangles que tenia la botiga al carrer de Sant Joan i Alexandre de Bouffard que tenia l'apotecaria al carrer de Montserrat. Aquests tres establiments tingueren una molt curta durada i al tombant del nou segle van desaparèixer.

La farmàcia, seguint l'evolució dels progressos de la medicina, ha anat canviant molt al llarg dels darrers tres segles. Si bé en un principi aquesta disciplina es basava bàsicament en els remeis fets de components vegetals fet que requeria als farmacèutics una bona formació en botànica, amb els anys, els avenços de la química en matèria curativa feren canviar el perfil acadèmic dels professionals de la farmacopea.

Les farmàcies tradicionals eren llocs on s'atenien les primeres cures dels ferits que ho requerien i on s'elaboraven els específics seguint les receptes de prescripció mèdica. Tots els farmacèutics tenien el seu "vademecum" on a còpia d'anys anaven anotant les seves pròpies fórmules que a voltes rebien en nom o el sobrenom del pacient que les havia popularitzat. El diàleg fluid entre metges i farmacèutics era vital en l'evolució dels seus pacients. Aquesta comunicació

²Serrano Méndez, Alexis: *Vilassar de Mar 1784 un abans i un després. Conferència llegida per l'historiador Alexis Serrano Méndez amb motiu del 225 aniversari de la Reial Provisió de Carles III de Borbó per a la constitució del municipi de Vilassar de Mar*. Ed. Centre d'Estudis Vilassarencs i Ajuntament de Vilassar de Mar. (2009). Pg. 33.

tenia lloc normalment a les rebotigues de les farmàcies entre morters, matraços, provetes, flascons i el sempre present microscopi de lents d'augment. En paral·lel a aquestes xerrades nasqueren altres tertúlies de caire regular amb botiguers, artesans, pescadors i pagesos on la veu del docte farmacèutic pontificava "excatedra". Fruit d'aquestes tertúlies fou la revista "Noes" que s'edità entre 1916 i 1918 a l'abric de la rebotiga de la Farmàcia Almera.

A la mort sense descendència masculina dels dos apotecaris que hi havia al municipi, Francesc Colom i Ramon Coromines, un altre apotecari vilassarenc, Pere Almera i Comes, comprà el patrimoni de les velles farmàcies. L'any 1873 comprà la de Ramon Coromines i l'any 1896 la de Francesc Colom. Almera als volts del començament del segle XX, per mitjà de compra també esdevingué el propietari de les farmàcies de Francesc Sangles i d'Alexandre Bouffard, per tal de tenir el "monopoli" local. Pere Almera tenia una visió molt avançada del que suposava el negoci farmacèutic, posseïa també una farmàcia a Barcelona per mitjà de la qual embarcava al continent americà grans quantitats del seu xarop gelatinós de clorosfat-càlcic, un reconstituent ossi de la seva pròpia invenció que va tenir molt succés a l'època. S'enunciava als diaris així:

No más debilidad. El jarabe Almera de Clorosfato Calcico Gelatinoso, es el remedio más seguro para curar la DEBILIDAD, fortifica á los niños débiles (de carnes flojas) y á las personas debilitadas por la edad, el trabajo y los excesos.

Almera, que fou molt hàbil en la comercialització del seu producte l'arribà a exportar a Amèrica. També edità targetons (cromos) a mode de prospecte on sindicava que es podia consumir també amb creosota de faig pura, o amb creosota de faig i codeïna o bàlsam de Tolú, o colomb, o amb bromoform i heroïna o amb brea creosotada i bàlsam de Tolú³. Fou precisament la combinació del Xarop Almera amb bàlsam de Tolú i hidrat de cloral el que va permetre a Dr. Pau Teixidor i Tarrida aplicar aquest xarop contra la Tos Ferina.⁴

³Segons el Boletín Bibliográfico de la Reial Academia de Medicina, La recepta del Xarop Almera (Fué) empleada con éxito por los doctores Esquerdo, Tolosa, Labra, F. Vidal Solares, Samada, Bigas, Vintró, F. Castells, Badó, Casadevall, Viader, Grabit, Segarra, Fonolleda, Boadas.

⁴Calbet i Camarassa, Josep M. i Fontañà i Butchaca, Daniel: *Metges i farmaceutics catalanistes (1880-1906)*, pg. 181.

L'any 1883 publicà un llibret de 47 pàgines en el que desglossava les virtuts del seu producte que li havia reportat alguns premis com el de l'Exposició Nacional de Madrid on presentà 19 xarops⁵ i la Regional de Vilanova i la Geltrú⁶.

Al marge de la farmàcia, Almera col·laborarà amb el farmacèutic terrassenc Bonaventura de Castellet que tenia la seva apotecaria a Argentona. Els dos muntaren un viver de ceps americans però sembla ser que el negoci no acabà bé⁷. Bonaventura de Castellet seguí sol la seva aventura vitivinícola i fou condecorat per Alfons XII per la seva aferrissada defensa en la introducció de ceps americans en la lluita científica contra la plaga de la fil·loxera.

El darrer farmacèutic històric que s'establí a Vilassar de Mar fou Manel Roca Guàrdia, que aconseguí trencar el monopoli d'Almera, quan instal·là l'any 1904 la seva botiga d'específics al carrer del Carme. L'any 1952, el seu fill Manel Roca Marsal traslladà el negoci al carrer de Montserrat, just a la cantonada amb la carretera de Cabrils.

Si Almera havia assolit certa notorietat amb el seu xarop gelatinós de clorosfat-càlcic Manel Roca Guàrdia intentà el mateix amb un producte de la seva invenció, la Fierrodosa que a la premsa de l'època es venia així:

Mujeres que sufrís durante el periodo, tomad Fierrodosa (nombre registrado) Roca Guardia. Y el mes siguiente lo pasaréis bien. ⁸

Sembla ser però que la Fierrodosa de Roca Guàrdia no assolí ni de bon tros l'anomenada ni la trajectòria del versàtil xarop Almera.

⁵Ruíz Giménez, Ma Teresa: La exposición farmacéutica nacional de 1882, organizada por el colegio de farmaceuticos de Madrid y la fabricación industrial del medicamento. Pp. 150 i 151. (1990). ...ALMERA Y COMAS, Pedro Farmacéutico residente en San Juan de Vilasar. Expone diecinueve jarabes compuestos, según Fernández Izquierdo¹⁵¹ "enteramente nuevos como hasta el día no han presentado los extranjeros, ya para llenar las exigencias de los franceses, (...) ya para obtener el consumo de España". Estos jarabes se citan en el folleto "La medicación fosforo cálcica" (Barcelona, 1882) del cual hace mención Fernández Izquierdo y en el que se alude: al gran valor de esta medicación, debido a la escasa cantidad de fosfatos que proporciona la alimentación.sus ventajas.las enfermedades en que estan indicadas, y sus compuestos.así como algunos casos prácticos de curación...

⁶Almera, Pedro: La medicacion fósforo-cálcica de Almera: Jarabe Almera de clorofosfato cálcico gelatinoso, premiado en la Exposición farmacéutica Nacional de Madrid y en la regional de Villanueva y Geltrú. (1883).

⁷Lladó, Josep: La fil·loxera i Bonaventura Castellet. Revista Fonts. Novembre 2004. pg 11-13.

⁸Mundo gráfico. 21-8-1912.

Els centres assistencials

El grip espanyol que segons alguns fou la pandèmia més gran de la història motivà la fundació del Casal de Curació de Vilassar de Mar. L'epidèmia de grip va començar el 1917 i el 1918 havia causat d'entre cinquanta i cent milions de morts en tot el món en menys de dos anys. Aquesta epidèmia, coneguda internacionalment com el grip espanyol, fou anomenada així pel fet que la va patir el mateix rei Alfons XIII així com també més de la meitat de la població de Madrid... La coincidència cronològica de l'epidèmia amb el desenllaç de la I Guerra Mundial contribuï a la seva ràpida propagació ja que els soldats que tornaven del front afavoriren l'expansió dels virus.

El segon atac de l'epidèmia va arribar en un mal moment. Tot just acabava la Primera Guerra Mundial i centenars de milers de soldats van començar a tornar a casa. Amb ells sovint viatjava el virus del grip, que ràpidament es propagava per les seves ciutats natals. La Gran Bretanya va ser un dels països que es va contagiar d'aquesta manera. Es calcula que un terç de la població va contraure la malaltia i que entre un 10 i un 20 per cent dels malalts van morir. L'impacte d'aquella terrible pandèmia alhora va impulsar la creació del Comitè d'Higiene de la Societat de Nacions, ancestre de l'OMS i, a casa nostra, la creació d'algunes cases d'acollida de malalts i hospitals com fou el cas del Casal del Curació.

El 20 de febrer de 1918 l'ajuntament va acordar obrir una col·lecta per subscripció popular per tal de recollir els diners necessaris poder de convertir l'antic edifici del Col·legi Nàutic i Mercantil dels Monjo en hospital provisional. Mentre seguiren els tràmits per constituir l'hospital provisional, la virulència de l'epidèmia va remetre no sense deixar un important cost humà a la vila. Aquell tràgic esdeveniment feu palès que la vila no estava pas preparada episodis com aquell i és per això que Maria Vidal i Casacuberta, filla del industrial manresà amb colònia tèxtil a Puig-reig i esposa de l'industrial cotoner Lluís Jover, dama de cultura i pietat, decidí crear un "Hospital i casa de Salut" amb fons propis juntament amb els procedents de la col·lecta popular. Així doncs els esposos Jover Vidal aquell mateix any 1918 compraren uns terrenys a Ponent del Carrer de Sant Genís, iniciaren les obres i incentivaren la creació d'una junta que assumís la gestió del nou hospital. El 10 de gener de 1919 es creà la Junta del Patronat del Casal de Curació. La col·lecta popular seguí en paral·lel a l'inici de les obres i a finals de febrer de 1920 figuraven 326 donants i l'import recaptat assolit fins aleshores 38.106,30 pessetes.

L'11 de juliol de 1920 els Jover Vidal signaren la cessió dels terrenys i de les instal·lacions a la dita junta i el 8 d'agost s'inaugurà el centre hospitalari com recorda la placa que hi ha al vestíbul principal.⁹

L'edifici resultant és encara avui utilitzat amb finalitats assistencials tot i que és reservat per la gent gran. Amb posterioritat a la seva inauguració i en successives reformes s'han construït, unes sales de vetlla dedicades als serveis funeraris de la vila, una sala polivalent comunitària per els residents i a la part posterior s'hi alçà un Centre d'Atenció Primària (CAP) que duu el Nom de Dr. Bruguera Masriera.

De la part antiga de l'edifici formalment podem dir que el seu estil és equilibrat i pot inscriure's dins els paràmetres del noucentisme, tot i que en alguns aspectes denota referències modernistes, com el coronament ondulant de la façana i dels cossos annexes. La premsa de l'època subratllava que:

... Se trata de un edificio construido exclusivamente para hospital, con todos los adelantos modernos, con absoluto confort y hasta con lujo. Situado entre la montaña y el mar, reúne todas las condiciones de un verdadero Sanatorio. Los humildes que, por desgracia de su enfermedad, tengan la suerte de ir a para a aquella Santa Casa, no tendrán nada que envidiar a los poderosos ni en comodidades, ni en atenciones....

En remembrança de l'acte d'altruisme el 14 de juliol el ple de l'ajuntament decidí posar el nom de la benefactora a l'ampliació del carrer de Sant Genís del tram compres entre el carrer de Buenos Aires fins la via Octaviana (aleshores Torrent d'en Pinyàs), que en un tram transcorre davant del Casal de Curació.

El matrimoni Jover Vidal estíuejava a Vilassar de Mar i a Camprodon i no només deixà un hospital a Vilassar de Mar, també és fruit de la seva vocació altruista la fundació del Sant Hospital de Camprodon. Per la seva obra, l'orde de Beneficència la condecorà amb la medalla de l'orde i li donà el títol de “Molt Illustre Senyora”.¹⁰

⁹ J.H.S Mercès als caritatius sentiments de la virtuosa dama Na Maria Vidal i Casacuberta de Jover, s'aixecà aquest Casal del qual en féu entrega al Patronat per a la seva direcció i administració, el dia 11 de juliol de 1920, essent oficialment inaugurat el dia 8 d'agost del mateix any. – A:MDG.

¹⁰ Bas, Damià: Carrers i Gent de Vilassar de Mar. Pp. 171-175.

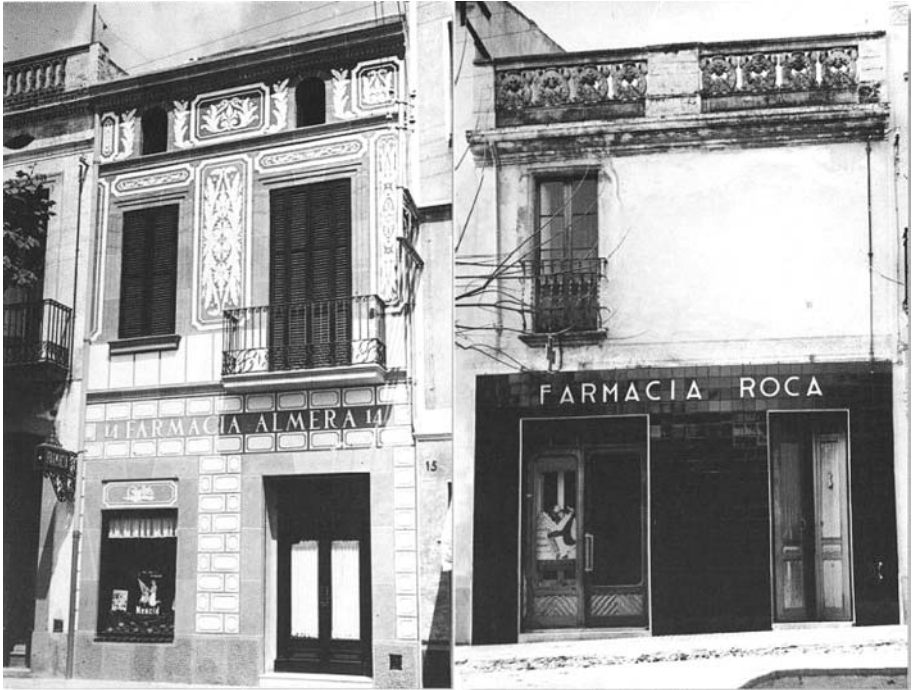
L'altre centre que en diríem assistencial és el Casal dels Desvalguts fundat l'any 1908 i que tenia les seves instal·lacions entre els carrers de la Mare Caterina Corominas i del Roser. Més que un centre de convalescència per malalts era més aviat un hospici on es donava acollida a gent gran que vivia en soledat i sense recursos així com també impedits físics i en alguna ocasió malats mentals. Ateses les deficiències del sistema aquest centre atès per monges es cuidada sobretot de lluitar contra la malnutrició i en alguns casos s'encarregaven de fer cures pal·liatives. A la dècada dels anys 70 del segle XX un seguit de prohoms encapçalats per Lluís Font i Vila el refundaren i el convertiren en la Casa Pairal. La nova junta aconseguí finançament i modernitzà les instal·lacions per convertir-lo en un geriàtric on preferentment s'hi havia d'acomodar ancians de la localitat. Anys més tard s'aprengué una nova remodelació.

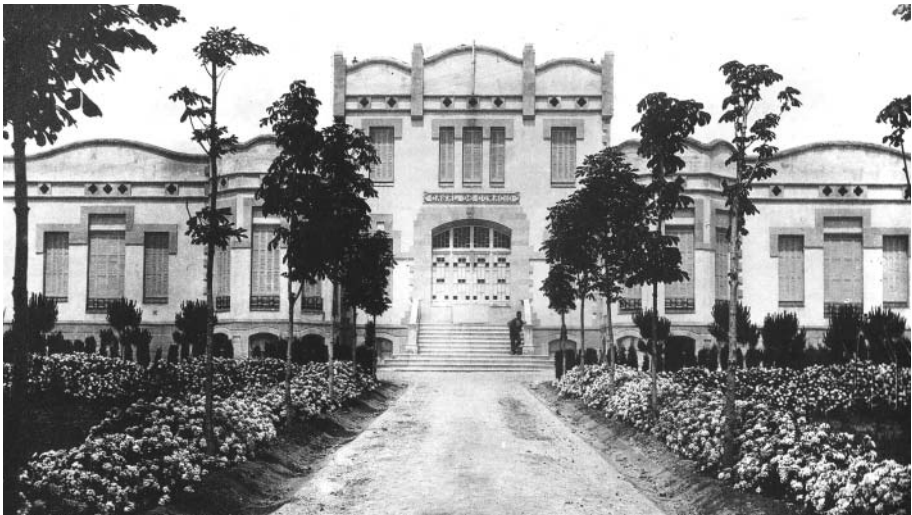
El laboratori de Pere Almera Comas als volts dels anys vint amb tota la plantilla al complet a la taula on elaboraven el seu xarop gelatinós de clorosfat-càlcic, el famós Xarop Almera. S'hi poden veure, a part del personal que hi treballava, algunes de les ampolles del reconstituent ossi, així com part dels curiosos instruments que empraven en llur fabricació.

La rebotiga de la Farmàcia Almera, cap a inicis del segle vint, en una de les cèlebres tertúlies de savis. Juntament amb el farmacèutic Pere Almera, hi ha el Dr. Masriera, el Dr. Manuel de Chia i el Dr. Francesc Martín; el senyor del darrera era un dependent de la farmàcia probablement en Josep Ballart conegut com “Josepet de la farmàcia”.

A dalt, a la dreta, la façana de la Farmàcia Roca quan encara era al carrer del Carme l'any 1950. A dalt a l'esquerra, façana de la Farmàcia Almera a la plaça Vella actual plaça de l'Era.

El Casal de Curació en una imatge de finals dels anys trenta.